

Parkinson-kór: a kezdet és a vég

Bognár Antal fordítása

1904. Párizsban J. Schwenckfeld álnéven kinyomtatnak egy leírást *Jacob Böhme utolsó napjai és halála* címmel. Idővel kiviláglik, hogy az valójában magának Parkinsonnak az utolsó napjait és halálát írja le látnoki módon. Noha nehézkes, körülményeskedő stílusban íródott, nem untatja jobban az embert, mint a végzetes 1914-es esztendő előtti tíz év kronológiájának olvasgatása.

J. Schwenckfeld

Jacob Böhme utolsó napjai és halála

A vád, hogy Böhme mester boszorkányok védnöke, ami Katharina aszsonyságot arra készítette, hogy olyan könnyörtelenül elnászpángolja, teljesen alaptalan. Nem ismerek senkit, aki nálánál jobban megvetette a boszorkányokat, minden hókuszpókuszt általában, Isten ellen valónak tartotta e praktikákat, mert a legsúlyosabb ítéletre rászolgáló visszaélések a *luminis naturae* rovására, amit az Isten egészen más céllal hozott létre. Egyedül a nyilvános kivégzés spektakulummá növesztését rosszalta, mert egy szakrális cselekedet lealacsonyítását és az aljanép ösztöneinek kiszolgálását látta benne. „Semmi nem csábítja jobban az igaztalanokat, mint az igazságtétel aktusa” – szokta volt mondani, miközben a cipésműhely előtt a vesztőhelyre tartott a taliga, rajta ketrechen a megbéklyózott gonosztevő, nyomában a szitkozódó, átkozódó tömeggel. Az abban a korban oly gyakori kivégzések valóban undorító látványosságok voltak, bár be kell vallanom, hogy élvezetet találtam bennük. Még most, hajlott koromban sem esik nehezemre, hogy amikor boszorkányt égetnek vagy fejét veszik valamilyen apagyilkosnak, elkocsikázzak a hetedik határba. De most már ritkaság az ilyesmi. A szabadgondolkodók, az ördög mind hangosabb társasága azt tartja, hogy ez az emberi értelem diadalmaskodásának jele, az emberi ter-

mészet kiművelésének következménye, Böhme mester ellenben a *felvilágosodás* istentelen korszakának eljövételét megjövendölve másképp vélekedik, és ebben az engedékenységekben az igazságérzet megrendülését látja. Azt vallja, hogy alattomban a törvénytelenesség veszi át a hatalmat. Hogy erősödik a világság császára. Oly messzire megy, hogy azon idők eljövételét jósolja, amelyekben nemcsak hogy a boszorkányokat el sem égetik, hanem még szabadon azt is tehetik, amit csak akarnak. Támogat kedvtelésben, hogy nézzem végig a kivégzéseket. „Nézd, Schwenckfeld – szólít meg –, tudnál te uralkodni magadon. Úgy tehetnél, mintha ez nem érdekelné. De jobb neked, ha elmész, és kiélvezed a kínos jeleneteket, mert különben úrrá lenne rajtad az irigység, és a bűnös hajlamoktól mégsem szabadulnál, aminek csak kárát látnád. Menj tehát, add át magad a szenvedélynek, úgyis drágán megfizetsz érte. De nincs más választásod.”

„Mert mindenkinek annyi megaláztatást kell eltűrnie, amennyi dicsőségre áhítozott, és mindenki pontosan annyit szenved, amennyire az élvezeteknek adta magát.”

*

Azon a napon, amikor sok ügyetlenkedés és kínos jelenetek közepette megégették a vajakos Hildegardot, Böhme különlegesen felvillanyozott állapotban volt. Maga ez a nap is valahogy baljóslatúan kezdődött. Egész délelőtt zuhogott az eső, majd pedig a Neisse környéki mocsarak fölé sűrű köd ereszkedett. Otto és Caspar vitte a hordszéket, benne gazdasszonyunkkal, Katharinával, mögöttük kullogott karomba kapaszkodva Böhme. Sem annak előtte, sem azután soha nem láttam ilyen sűrű ködöt. Hiába meresztgettem a szememet jobbra-balra, hogy legalább valamit felismerjek. „Schwenckfeld, te hitetlen fajankó! – korholt mesterem megszeppenésem láttán. – Ilyen gyűszűnyi hittel hogy tudnál a vízen járni? Jól figyelj! Azt fogom kimondani, amit a Szentlélek mond. A mondottakat követve bizonyosan eljutunk a máglyához, amelyet, bár rászolgáltunk, ezúttal nem alattunk gyűjtanak meg. *Lucifer világos példája, nemkülönben Ádámé, láthatjuk, azt tanúsítja, mit tud művelni az önzés, ha megkaparintja a természet világosságát, és kisajátítja magának. Ugyanezt láthatjuk a tudományokban járatos embereken: hogy amikor elméjükbe költözik a lumen naturae, abból semmi más nem terem, csak önhittség. De figyelj csak! Amíg az elme Isten haragvására és önnön semmisségének rabja, nagyon veszélyes a lumen naturae alkalmazása az önzés igazságában...*” Nincs miért tovább folytatnom, mert az isteni ihletésű szavakat követve a térre értünk, a szövege pedig – bár később a mester jóízűen megette – megmaradt az én másolatomban, és mindenki olvashatja, aki szomjúhozik a bölcsességre. Sokan viszont aznap

póru járta. Reinhardt, a kazánkovács az árokban kötött ki, és mindkét lába eltört; asszonyok eltévedtek, és egészen Bautzenig kóboroltak, ahol szintén köd volt. Ott el is foglalták a legjobb helyeket, és kitartóan várták a városi tanácsnokok, bírák és örök menetét. Végül, amikor már teljesen besötétedett, felderengett bennük, hogy itt valami nincs rendjén, de akkor már késő volt. A darabontok összeszedték és elagyabugyálták őket, mint valami csavargókat. Úgy kellett! És ezzel még nincs vége a tévedéseknek. Hedwig von Klausewitz tekintetes asszony társnőjével indult Hildegard megégetésére; útközben asszonyok módjára megeredt a nyelvük, amiből nem is kerekedett volna baj, ha merő véletlenségből útjába nem keverednek Hedwig asszony férjeurának, Arnheim von Klausewitznek. Nem látta ugyan őket, de közvetlen közlől ráismert felesége hangjára. Ugyancsak meghökkent, amikor nője szájából, akinek tisztességére ez óráig esküdni mert volna és példaként hangoztatta, azt hallotta magáról, hogy zsugori, mafla, hatökör, hogy a szája jobban büzlik, mint a kapcája, és hogy Hedwig asszony már három év óta szeretője egy görlitzi orvosnak, Herbert Mayernek, aki egyébként a család jó barátja, és szerelmi képességeit nagy odaadással magasztalta. Von Klausewitz ahhoz folyamodott, amit a becsület diktál: agyba-főbe verte feleségét. Helyes! No ugyan, merthogy orráig se látott, Hedwig helyett a neki látszatra mit sem ártó társnőjét találta megleckéztetni, úgyhogy orra s négy bordája bánta, később azonban, már amikor Hildegard ítéletét és az általa űzött boszorkányságok sorát olvasták fel, kiderült, hogy Ingrid, a társnő megérdemelte a büntetést; Mayer ugyanis Hedwiget Hildegard bájitala segítségével bűvölte el és vette rá a bűnre, s az ördög cselvetésében Ingrid is vétkes volt olyképpen, hogy a tekintetes asszony boritalába titokban ő töltötte a varázsszert.

A fenti események híre, százszorosára dagadva, úgy terjedt szét Görlitz városában, mint a pestis. Asszonyok és férfinep csoportokba gyűlve sebesen hányták magukra a keresztet és köpködtek oldalvást a rontás elhárítására, úgy tárgyalták meg a történeteket. A vétkes kíváncsiság engem is rábírta, hogy egyik csoporttól a másikig kószálva füleljem, mit beszélnek, és jót mulassak a furcsa fejleményeken. De nem sokáig. Böhme mester a sarkamba hág, jóindulatúan fültövön csap botjával, és így szól: „Schwenckfeld, te csibész, vidulsz, ugye, a gyalázaton! Hallga csak, mit mondok én neked. Jegyezd meg jól szavamat. Semmi sem úgy van, amilyenek látszik. Főképp semmi sincs úgy, ahogyan a köznép látja. Nemde hallod, ahogy azt szajkózzák, Reinhardt rászogált a büntetésre, mert, vélik, fejére idézte Isten haragját apja örökös szapulásával. Hamis beszéd! A tisztos Reinhardt éppen azáltal részesült Isten kegyelmében. És éppen az isteni kegyelem vezette az árokpártra, hogy lábát törve megrokkanjon, így aztán két ros-

szat is elkerült, ami különben utolérte volna. Ha akaratának megfelelően idejött volna, a kínos körülmények feletti háborgásában, amelyeknek mind tanúi leszünk, lerészegedett volna utána a Háromlábú Disznóhoz címzett korcsmában. Tudom, az jár a fejedben: »hát aztán, mi van abban!?!«. Nem a lerészegedés a lényeg. Csakhogy a kazánkovácsot, részegségét kihasználva, Jolke, a kocsmatündér elcsábította volna, amivel foltot ejt tiszta lelkén. És most jön a másik rossz. Reinhardtot üzleti ügyei Weimarba szólították volna. Ha nem vet neki gáncsot az állítólagos balszerencse, a jövő héten útra kel, és éppen időben ér oda, hogy fűbe harapjon, amikor a svédek feldúlják a várost. Látod hát, Schwenckfeld, hogyan örködik felettünk a gondviselés, és milyen éberem óv meg saját tévedéseinktől?”

„És tovább, Schwenckfeld! Most mindenki Ingridet szapulja, és Hedwig asszony erényeit dicséri. És mindenki szentül hiszi, hogy lelepleződött az alattomos kerítő. Ámde az eszünk, akárcsak az érzékeink, folyton téves következtetésre csábítanak bennünket. A szerencsétlen Ingrid valóban bájitalt csempészett Hedwig asszony boritalába, de merő jó szándékból, az orvos által megtévesztve, aki azt hazudta, hogy a szer valójában a vérkeringést javító preparátum. Igaz tehát, hogy Hedwig asszonyt a bájitaltal vették rá a bűnös kapcsolatra Mayerrel – máskülönben hogyan is engedett volna egy ilyen ronda vénembernek –, de az is igaz, hogy másfelől, bármiféle bájital közreműködése nélkül, már évek óta a chemnitzi báró Von Kinsky szeretője; erről Von Klausewitznek is tudomása van, de nem merészkedik szóvá tenni, mert tekintélyes summával tartozik Von Kinskynek, s mellesleg, nem alaptalanul, visszatartja ettől a félsz, hogy a báró végez vele, ha véletlenül felhánytorgatná. Mindenesetre megérdemelt büntetés vár Hedwigre így is, épp csak hogy el nem érte. Meglásd, mihelyt a hóhér a fáklyáját a rőzséhez érinti, Hedwig asszony testét undok fekélyek borítják el, amelyek végképp semmivé teszik istentelen szépségét. Ami pedig azt a két némbert illeti, akik tévedésből Bautzenben kötöttek ki, ők egyszerűen az apró vétkeket sokasítva szogáltak rá az ütlegre, és mivel a férjeik erélytelenek, Isten ujjá más városba terelte őket vessző alá, hogy vétek és levezeklés egyensúlya a Szász Fejedelemségben újra helyreálljon.”

A várakozó nézősereg türelme már fogytán volt, amikor méltóságteljes fekete tógába burkolózva megjelent Küchenmaister városi tanácsnok, aki hiúságból Archimagriusra latinosította nevét. A nagy tiszteletű tanácsnok teátrálisan elrendelte, hogy vezessék elő az elítéltet. Az örök lesiettek a tömlöcbe Hildegardért, és még hirtelenebbül visszatértek. Feje tetejére állt minden. Az őrpaparnok valamit sűgött a városi tanácsnok fűlébe; Archimagrius éktelen haragra gerjedve a sárba hajította az iratokat, és azt üvöltözte: „Kötözzétek meg őket! Vezessétek elem az átkozottakat! Kese-

rően megbűnhődnek!” Mi történt hát? A három börtönőrnek az a gondolata támadt, hogy a boszorkánnyal való incselkedéssel ütik el az időt, akadt hozzá kolbász meg egy kevés bor is, kész ördögtanya. A katonák alig tudták szétválasztani az összegabalyodott testeket, kihalászni Hildegardot, aki az örökhöz hasonlóan kopaszra volt nyírva, és megkötözve kicibálni őket a térre. Hildegard máglyahalálát tervezték a fénypontnak egész sor ítélet végrehajtása után. A korabeli szokás és jog szerint a gonosztevők közt valahány állat is büntetésre várt. Így Johan Fischer kan disznáját, miután bebizonyosodott, hogy megharapta frau Schitzfleis hátsóját, arra ítélték, hogy élve elássák. A nagy hatalmú Von Eder hangos méltatlankodása ellenére a büntetést nyomban végrehajtották. Következett Joachim Lemmerschwanz Else tehene. Mivel már harmadszor kapták rajta, amint a szomszéd káposztását dézsmálja, száz botütést szabtak ki rá. Von Eder, aki később elborult elmével Else testvérét veszi majd feleségül, különös módon ezen nem háborodott fel. Végrehajtották ezt is. Esteledett már, ezért Archimagrius tanácsnok úgy határozott, hogy a protokollt félretéve a tolvajok kézlevágását, a hamis esküvők szakállpörkölését és a rágalmazók fülének lemetszését összevonva teszik meg, mellőzve az ítéletek felolvasását, ami aztán leírhatatlan zűrzavarhoz vezetett, hozzásegítve néhány elítéltet, hogy elmeneküljön a vesztőhelyről, míg néhány ártatlan néző tévedésből otthagytta a kézfejét vagy a szakállát. Vértócsák mindenfelé, jajveszékélés, hiábavaló siránkozás! Híre-hamva nincs annak a szervezetségnek, pedantériának és fegyelmezettségnek, amely majd, ha hinni lehet Böhme jövendöléseinek, fő jellemvonása lesz a németek eljövendő nemzedékeinek, egyszerre áldás és átok rajtuk.

Hildegardot csak akkor kötötték a cölöphöz, amikor a pedáns utódokra szégyent hozó futkosás és fejetlenség valahogy elcsendesedett. A nézősereg elcsitult. Katharina, a gazdasszonyunk, elájult. Több más hölgy is hasonlóképp. A hóhér odanyomta a fáklyát a rőzsehalomhoz. Szememmel Hedwig asszonyt kerestem, vajon valóban gennyes fekélyek öntik-e el a testét. De semmi se történt. Sem rajta a fekélyek, sem az elázott rőzsén a lángnyelvek nem jelentek meg. Ettől Hildegard vérszemet kapott. „Parasztok! – rikácsolta. – És mégis mozog!” E szavak nem tettek mély benyomást. „A Föld forog, marhák! Kerek, mint Küchenmaister tökfefe, és forog, mint a motolla.” Ez már rettenetes hatást keltett. A hölgyek levegőért kapadoztak. Nekem felfordult a gyomrom, és szédültem. A talaj kifutott a lábam alól. Sokan, egyébként edzett férfiak, kétrét görnyedve okádtak. Martin Moller tisztelendő krétafehér arccal, rogyadozó lábakkal, valahogy felkapzkodott a magisztrátus erkélyére, és odafentről nekiállt csitítani a pogárokat. „Teljesen elment talán az eszetek? – mennydörögte

proféta módjára. – Hát mindnyájan eladtátok a lelketeket Hildegard gazdájának, az ördögnek? Semmi sem változott! A Föld lapos, mint azelőtt is. Továbbra is a helyén van. Nézzetek csak körül!” A lelkész határozottsága megkapta az egyszerű köznépet jóhiszeműségében, és az egyensúly gyorsan helyreállt. De Hildegard nem adta fel: „Lapos hát, lapos, mint a seggem! És ezt te is tudod, csuhás!” Ebben, be kell vallanom, az ördög társnőjének igaza volt. Ekkortájt tanult emberek Görlitzben már tudtak Nikolaus Kopernikusz tanításáról, noha nem sikerült teljesen megemésztetniük, mert szédülés fogta el tőle őket. Mégis, mivel a Föld gömb alakja és forgása saját tengelye körül semmi módon nem ellenkezett az Evangéliummal, a tanítást elfogadták, de elővigyázatosságból államtitokként kezelték. Tisztázatlan, hogy juthatott a tanulatlan Hildegard fülébe, nyilván az ördög súgta meg, a hazugságok atyja, aki néha mégsem hazudik. Mint ahogy a szent emberek is, köztük Böhme mester, hogy viasszafogják elragdatásukat, néhanapján hazudnak.

Archimagrius időközben megparancsolta a szolgálknak, hogy hozzanak kátrányt. Vöröslő arccal és szemeit forgatva a mágisztrátus jegyzője nekiállt felolvasni Hildegard bűnlajstromát. Öreg és fiatal, tisztos polgárok és kegyes asszonyságok álszent módon szörnyülködtek hallgatván a boszorkány gonosztetteit, valójában kéjelegtek benne. Egyébként az ilyen alkalmak éppen arra szolgálnak, hogy a tisztos polgárság hallja mindazt, amire gondolni sem mer, de ami mélyen eltemetve ott él a szívében. Hildegard pedig, mintha nem a halállal kellene szembenéznie, be nem fogta a száját. „Igenis – harsogta a máglyáról –, ágyasa voltam az ördögnek. Nem is egynek, háromnak. És csöppet se bánom. Legalább nem hiányzik. Ahogy pedig ti, nyomorultak tudtok... (itt Hildegard olyan ígét használt, amelynek rögzítését tiltja az illendőség), attól mind egyiktek asszonya előbb-utóbb ráül az ördög... (megint illetlen szó).” Nem lehetett túrni tovább. Archimagrius elrendelte, hogy fojtsák a boszorkányba a szót. A szolgálak sárgaföldet tömtek a szájába, ám általános megbotránkozásra Hildegard, kicsit vékonyabb hangon, de ugyanolyan maró éllel a tomporából szólalt meg. „Mit sem ér, te üzekedő barom – sziszegte Archimagriusra –, ha Szászország minden sarát a számba tömöd is, mert most, ami téged illet, hozzád méltó helyről hirdetem ki, hogy nem tudad nekem betenni, hiába kunyeráltál, és hiába nyelted a tinktúrákat, amelyeket Trebes alkimistától vettél drága pénzen. Nem félek én a te nyamvadt tüzedtől, amelyet fel sem tudsz szítani; alig várom, hogy a lelketem is lent leheljem ki, és alászálljak oda, ahol az én gazdám türelmetlenül vár, s hogy titeket, nyomorultakat és felfuvalkodottakat soha többé ne kelljen látnom.”

Ekkorra a szolgák odagördítettek egy kátránnyal teli hordót. „Rajta, ne sajnáljátok!” – vezényelt Archimagrius, elkékülve a dühtől. És nem sajnálták. Túlzásba is vitték. Buzgóságukban saját magukat is jól összekátrányozták. Úgyhogy a lángok, amikor másodszorra gyújtották meg a máglyát, belekaptak Archimagrius inasába, a félszemű Ludwigba, az pedig ahelyett, hogy a földre vetette volna magát, hagyva, hogy göncöket, kendőket, kabátokat dobálva rá eloltsák a tüzet, ijedtében futásnak eredt, mintha a haláltól el lehetne szaladni. Végzetes hibát követett el. Akadt volna ott néhány fúrge lábú legény, aki sarkába ér és eloltja a lángot, de senkinek sem akarózott eltávozni a vesztőhelyről, épp amikor a látványosság megkezdődött, így hát Ludwigot sorsára hagyták. A sors pedig azon tüzesen a Bőrösök utcájába vezette, ahol a házak jobbára faházak voltak. Végvonaglásában Ludwig ide-oda lódult, nekiütközött a házfalaknak, az utca egyik feléről a másikra támolygott, és úgy vitte szét a tűzvészt, mint a pestis futótüzét, amely rövid úton büntette meg mindazokat, akik nem siettek a segítségére: fedél nélkül maradtak. Másokat az Isten később büntetett meg, kit így, kit úgy.

És mintha dacból tenné, a máglya tüze a nyers fa vastag füstjétől fuldokolva alig pislákkolt. Már alkonyodott, valamit gyorsan tenni kellett, hogy a magisztrátus megingott tekintélye helyreálljon. Utolsó szalmaszálként Archimagrius megparancsolta a szolgáknak, hogy hozzanak gyorsan fűjtatókat a kovácsműhelyekből, és szítsák fel velük a tüzet. A fűjtatók tényleg beváltak, de mielőtt használatba vették volna őket, megint csak zavar támadt. A kovácsok céhének főnöke, bizonyos Joachim ellene szegült a máglyatűz fűjtatókkal való felszításának. Azt bizonygatta, hogy a fűjtatókat ilyen módon megszenteltelenítik, magukba szívják a pusztulás leheletét, aminek következtében óhatatlanul romlik a fejszék, kaszák, patkók minősége. Már teljesen magán kívül, Archimagrius helyben ötven botütésre ítélte. Azokra a kovácsmesterekre, akik pártját fogták a háborgónak, huszonötöt mért. A mákszemnél kisebb inasok pedig, akik semmit sem csináltak, és csak hallgattak, húszat kaptak, csak mert inasok. Mind ez idő alatt a füst átláthatatlan függönye mögött Hildegard kajánul hahotázott. Míg csak az elharapózó tűz el nem hallgattatta. Amikor pedig a máglya elégett, amikor széteszlott a füst, aggodalmasan állapították meg, hogy az egész tűzrakás kevés kárt tett a boszorkányban. Halott volt ugyan vagy annak tettette magát, de a ruháját és a szeméremszőrzetét nem számítva teste úgyszólván érintetlen volt, csak itt-ott kormozódott be vagy pörkölődött meg valamelyest. A szolgák sebbel-lobbal leszedték tetemét a cölöpről, és beledobták a korábban kiásott gödörbe az átkozottak hársa, az istentelen öngyilkosok fája tövében. A gödört gyorsan betemették az átázott földdel.

Az egész kavarodásból a legtöbb haszna valami Karlovy Vary-i tolvajbandának származott. A lopókról a rendkívüli körülmények halmozódása folytán teljesen megfélemedtek. Tökéletlen az emberi igazságszolgáltatás, kurta az emlékezetünk. Senki észre se vette, hogy megléptek. Nem is emlegette őket többé senki. Fogalmam sincs, egyáltalán hogy jutottak eszembe. És ezzel még korántsem szakadt vége e nap gyalázatának. Mintha nem lett volna elég, hogy a kapkodás és tehetetlenkedés következtében egy egész utca porrá égett, s a tűzben halálát lelta a fél szemű Ludwig, az akaratlan gyújtogató is; mintha bakfitty volna, hogy tisztos kovácsmestereket Isten nevében megbotoztak és megszegyenyítettek, mert védeni próbálták a céh becsületét; a tört lábakat és a kiállt réműletet nem is említve; mintha ez mind nem lett volna elég, abban a percben, amikor már a nép oszladozni kezdett, Johannes Schneider, avagy a latin módi szerint Sartorius, jónak látta, ha kipécézi Böhme mestert. Ugyan miért? Egy felesleges – ha ugyan felesleges – s betű miatt. „Tiszteletre méltó görlitzi polgárok! – kiáltotta Sartorius a magisztrátus erkélyéről. – Álljatok meg egy pillanatra!” Bár átfagyva és rosszkedvűen, a férfiak megtorpantak, mert a hang abból az épületből jött, amely a földi hatalom székhelye. Az asszonyok hazafelé tartottak – még nem jött el az idő, hogy belekotnyeleskedjenek a politikába. Még él valamiféle rend. Ha nem is sokáig. „Talán azt kérdezitek, polgártársak – folytatta –, miért történnek velünk olyan dolgok, mint amilyeneknek ma szemtanúi voltunk. Biztosan tanakodtok rajta, és tiszta szívetek azt súgja, hogy ez az ördög műve. Ebben tökéletesen igazatok van. Csakhogy az ördög, mivelhogy szellem, amelynek nincsenek testrészei, nem tudja egymagában végrehajtani fondorlatait; az ő tagjai és eszközei a mi polgártársaink, olyan emberek, mint ti vagy én, akik buzgón segédkeznek neki. Nem okvetlenül olyanfajta segítség ez, amelyben a gonoszt az imént elégett Hildegard részesítette, nem mindig nyílt tehát. Vannak közöttünk olyanok, akik a Sátán útját agyafúrtabban egyengetik, észrevétlenül félretéve a régi jó szokásokat, csaloéka újdonságokat bevezetve, ily módon tanácstalanság lesz úrrá, ami minden rossznak melegágya. Itt van például Böhme, a cipésmester. A közvélekedés szerint, ha egy kicsit a maga feje szerint is, de jó keresztény, mester és férj, ámde, akár hiszitek, akár nem, ő az egyik inasa, Caspar nevét egy helyett két s-sel írja (Casspar), és így a szolgáját fölébe helyezi az összes többi, igen számos és dicséretet érdemlő Casparnak, akik őseik mintájára úgy írják a nevüket, ahogy emberemlékezet óta írni szokás.”

„Még ilyet!”, „Hallatlan!”, „Mindig gyanús volt nekem az ipse” – röpdtek a nép közt a kommentárok. Meggyőződvn róla, hogy áskálódá-

sa célt ért, Sartorius ékesszólóan folytatta a mester lejárataát. „Továbbá, polgártársaim, a saját családi nevét az illető különféleképpen írja. Egyszer *Boehme*, másszor *Boehmen*, azután *Böme*, *Böhme*, még *Bæme* is akad. Miféle ember lehet az, kérem szépen, aki nem tudja vagy nem akarja tudni, mi is valójában a rendes neve? Ilyen felfoghatatlan módon megveti a felmenőit? Még ha azok egészen biztos rá is szolgáltak a letagadásukra, a hagyományok iránti ilyen fokú tiszteletlenség tűrhetetlen...”¹

A tömeg, amely mindig kész valakinek fejét venni, megbolydult. Már rebesgetni kezdtek, hogy az s betű megszenteltelenítője máglyát érdemel, s a suttogásokból egykönnyen lehet hangos lárma, a lármától a máglya tűzéig pedig abban a korban csak egy lépés. Rápillantottam a mesterre. A megtestesült nyugalom volt. Mi több, tűnődött. Tisztasága burka védte. „Ő tudja, hogy még nem jött el az idő” – értettem meg. Jól értettem. Vagyis jól érezte; s miközben békésen várt, inaim reszkettek, nem annyira a mester életét, hanem a magamét féltve, mivelhogy, jóelőbb említettem már a rüt szokást, a szászok törvénye szerint az inasoknak, tekintet nélkül arra, hogy közülük van-e a dologhoz, adott esetben kénytelenek elviselni ugyanazt a büntetést, amellyel mesterüket sújtják.

*

Időről időre vérnek kell folynia. És ha nem ontják rablók vérét, annak az árát becsületes emberek vérével kell megfizetni.

De jobb, ha az elején kezdem. Akik elfeledték volna, ki is Hedwig asszonyság, ő az az engedetlen és hűtlen asszony, akiről a mester azt jövendölte, hogy fekélyek lepik el a testét, mihelyt a hóhér odanyomja fáklóját a rőzserakáshoz a vajkos Hildegard alatt. Pimaszságában az asszony arra vetemedett, hogy nem teljesítette be Böhme jóslatát – persze csak külsőre –, ami bennem, a tudatlanban és féleszüben, megingatta a hitet a Tanítóban. Valójában, mint kiderült, abban a szent pillanatban gennyes daganatok fakadtak teste belsejében, minthogy azonban a szégyenletes titkok rejtegetésében nagy jártasságra tett szert, valahogy sikerült visszatartania, hogy ki is fakadjanak a bőrén, amire később a *lappangás állapot*a kifejezést alkalmazzák. Csak ekkor értettem meg, amit Böhme állandóan hajtogat

¹ Nem állapítható meg bizonyossággal, vajon a görlitz magisztrátus előtt folytatott helyesírási disputa befolyásolta-e a Caspar név írásképe alakulását, de az írásos dokumentumokba való betekintésből kiderül, hogy ezt a nevet egészen a XVII. század derekáig két s-sel írták. Attól fogva, ahogy telt az idő, a két s-sel mind ritkábban találkozunk, és a XVIII. század kezdetétől a Caspar név már csak egy s-sel fordul elő. (A szerk. megj.)

tott: „Semmi szín alatt ne rejtegessek semmit. Mert egy idő után a titkai-
tok már nemcsak mások, de saját magatok előtt is titkokká válnak. Jobban
teszitek, ha fényes nappal kiálltok a város főterére, és kiöntitek a szíveteket
– a legrosszabb esetben bolondnak néznek benneteket, de hiszen azok is
vagytok –, mintsem hogy hagyjátok erőre kapni a titkokat, eltűnni, hogy
szívják a véreteket, míg nem végül önállósulva a nyilvánosság elé lépnek, és
betegségként tanúskodnak ellenetek.”

Pontosan ez történt Hedwig asszonnyal. Aznap reggel – ezt később
Fatima, a szolgálója, Sulejman Burckhardt hetedik felesége elbeszélé-
séből tudtuk meg – minden olyan volt, mint máskor. Hedwig asszony
kilibent az ágyból, és szokás szerint a tükör elé telepedett, hogy a szé-
pítőszerekkel kikenje magát. Legelőször, így meséli Fatima, egy piciny
pörsenést vett észre a homlokán, és ez a pörsenés olyan dührohamot
váltott ki belőle, hogy véresre vesszözte a szerencsétlen szolgálólányt.
A haragvás csak felgyorsította a bűnös bomlás folyamatait. A pörsenés
egykeddtőre mogorónyira növekedett, majd dió, végül tyúktojás nagysá-
gúra duzzadt. A körmölés sajátosságai nem engedik meg, hogy a gennyes
daganat gyorsuló nagyobbodásának leírását időben vele párhuzamosan
Hedwig asszony vérfagyasztó sikolyai kísérjék, úgyszólván ezek csak itt
következnek, visszhang gyanánt. A sikoltozás azonban a szomszédság-
ban sem váltott ki semmilyen reakciót. Gyakran részesülhettek ilyen él-
ményben, csak épp máskor az asszonyság rendszeres bűnös élvezetszer-
zését kísérték. Hol a szolgálóval, a szolgálóval és valamelyik szeretőjével
(nevüket nem említem, mivel az illető uraságok tisztességes embernek
tartják magukat) vagy épp többükkel egyszerre. Férje, Arnheim von
Klausewitz már hetedik éve volt távol üzleti úton, Bajorországban, noha
oda semmilyen üzlet nem szólította. És annak ellenére, hogy jóformán ki
se tette a lábát Görlitzből. Az üzleti út csak tetszetős kimagyarázkodás
volt, hogy a tisztességes uraságnak ne kelljen tudnia felesége féktelen
tobzódásairól.

Summa summarum – senki nem sietett segítségére. Így van ez a bű-
nös viszonyok esetében. Mind ott nyüzsög a báli napokon, de sehol egy
lélek a pokoli kínok napjaiban. „Szaladj Rilke doktorért! Szedd a lábad!”
– visította Hedwig asszony, miközben a göbök mindenütt elborították,
és felfakadozva bűzhödt, véres gennyet bocsátottak ki magukból. Fatima
nagy rémülten futásnak eredt. Rilke doktor, aki dologtalanul és becsvá-
gyón egész idő alatt itt sündörög az elbeszélésem körül, pipiskedve ku-
kucskál át a fejek fölött, majd csak észreveszem és beleveszem, e napon,
mintha csak velem akarna dacolni, úgy eltűnt, mint akit a föld nyelt el.
Végül a szolgáló, Fatima a Hét Tompa Késhez címzett korcsmában találta

meg, holtrészegen. Ketten aztán, Rilke és Fatima (az eset sürgősségéről győzködve a doktort, maga is felhajtott néhány kupicával) valahogy eltántorogtak Hedwig házához, de elkéstek. Az asszonyságból, aki szépségével tisztas házas emberek eszét vette el, csak egy ragacsos, fekete tócsa maradt, amely egy ideig még erőlködve adta jelét valamiféle primitív életnek, míg nem teljesen kisimult.

*

Alighogy Hedwig asszony maradványait egy nagyobbacska csuporba seperve elindultak vele, hogy az elátkozott hársfától nem messze az elátkozott hasadékba² dobják (a lelkész megtiltotta, hogy a folyékony állapotban levő elhunyt a temetőben kapjon nyugóhelyet), Görlitzben elterjedt a hír, hogy aznap délután lopás miatt Sulejman Burckhardt kereskedőt felakasztják. Mégpedig ez történt: Burckhardtot tetten érték, amint éppen a kebelébe akart gyömöszölni egy füzér sertéskolbászt. Ha nem tér át az iszlámra, ha megtartja ősei vallását, sokkal olcsóbban megúszta volna. A legrosszabb esetben lecsapták volna a jobb kezét vagy megégették volna a szakállát. De hát ilyen idők járták. A hitehagyottakra ferde szemmel néztek, szigorúbban lesújt rájuk az igazságtevő kéz, és a városi tanácsnokok nem ismertek kegyelmet: kötél általi halál. Súlyosbító körülménynek vették, hogy a kolbász disznóhúsból készült. Minthogy az iszlám ilyen hús fogyasztását tiltja, a tanácsnokok megállapították, Burckhardt olyan mértékig javíthatatlan és istentől elrugaszkodott, hogy még az újonnan felvett vallása dogmáját sem tartja tiszteletben.

Az akasztást hat órára tűzték ki.

No persze nagy nap volt ez Katharinának, Böhme, a tanító feleségének. El nem szalasztott volna egyetlen akasztást, egyetlen máglyát sem, a nyakazásokról nem is beszélve, de azért – bármennyire rossz természetű volt – nem feddem meg érte, mert az ilyen alkalmakat én magam is igazi kis ünnepekként éltem meg. Maga Böhme is helyeselte – okító szándékkal – a vesztőhelyi tapasztalatszerzést, mert azt tartotta, az embereknek jól tesz efféle látványosságok megszemlélése, nehogy el találják felejteni, halál létezik. Erre a gyarló emberi természet nagyon hajlamos. Katharina asszony fúriaként rontott be a műhelybe a hírt újságolva. „Hallottad-e, Jacob

² Ezt majd valamikor lábjegyzetnek nevezik. Feledésbe merül, hogy én találtam ki. Az elátkozott hasadék tehát az a hely, ahová minden, Görlitzben és környékén feleslegessé vált holmit kihajítottak (kevés volt belőlük, abban az időben jóformán mindenre, ami létezik, szükség van). A kiselejtezett tárgyak között olyan különös is találtatott, mint ez a cédula, amelyet Manfred, a sírásó talált meg: [...]

– nyögdecsele a pletykafészek –, hogy az az ordas Hedwig tisztára szétrohadt, és gyanta lett belőle?” Böhme semmit se szólt. Én sem mukkantom meg. De attól nem tudtam megtartóztatni magam, hogy legalább magam elé ne képzeljem azt a büzhödt tócsát, amely Katharina asszony után maradna, ha véletlenségből – no nem szépség, csak kevésbé ronda. Csak Jacob Böhme szerethet ilyen csúfságot. Mert Katharina asszony tisztessége redves pilléreken nyugodott, senki rá sem tudott nézni. Hogy mást tenne, azt hagyjuk is. Hedwig asszony pedig, ha félretesszük, hogy túlfejlett libidó jellemezte (vajon ez a szó már szerepelhet a nem létező német értelmező szótárban?) és végtelen hiúság, mint minden nőt, egészen bájos jelenség volt. „Mit gondolsz, Jacob – pergett gazdasszonyunk nyelve –, a pokolban van-e már a riherongy? Megkezdődött-e a kínzása? Rimánkodik-e már, mindhiába, az elkövetett tettekért?”

Böhme mester félretette a munkát, és szörnyű megbotránkozást okozva kijelentette: „Nincsen pokol.” Katharina asszony eliszonyodva gyorsan a fülére szorította a kezét, hogy azt a benyomást keltse, valójában semmit se hallott, mert hiszen akkoriban még mindig máglyán találhatta magát, aki csak hallani merészelte az eretnekséget, attól függetlenül, hogy nem ért vele egyet vagy éppen ellenzi. Én pedig, nem kevésbé elrémülve, a talpbőr helyett a bal kezem ujjába találtam ütni a szöveget, és iszonyú ordítást hallattam. Böhme azonban mindezzel mit sem törődve folytatta a munkát, és megismételte: „Igen, úgy, ahogy mondom! Nincsen pokol.”

„Szent ég, kihez mentem én férjhez! Én, akinek a kezéért Szászországban és Sziléziában a legdaliásabb úrfiak versengtek! – sopánkodott Katharina. – Te senkiházi, hát azt akarod, hogy máglyára küldjenek, mert olyat hallottam, amit valójában nem is hallottam? Nemhogy nem hallottam, de itt se voltam, amikor esztelenül kimondtad, amit kimondtál. Hiszen csak most érkeztem. Be se jöttem volna, ha nem érzem szükségét, hogy nektek kettőtöknek megtiltsam még a gondolatát is, hogy netán a műhelyben jártam volna.” Ezeket mondván a gazdasszonyunk gyorsabban elpárolgott, mint ahogy odacsöppent. Böhme mester pedig elnevette magát, és így szólt: „Húzd ki azt a szöveget az ujjadból, és hallgass ide, mit mondok neked!”

Reszkettem, mint a nádszál, tanítónk fennkölt szavait hallgatva. „Úgy van, Schwenckfeld, pokol nincsen. De nem visz jóra, ha ez kitudódik. Ládd-e, mennyi rossz és gonoszság van a világban? Gondolj bele, mire vinne, ha az emberek tudnák, hogy mindenki üdvözülni. A pokol fogalma arra szolgál, hogy ez a világ ne válhassék pokollá. De ez persze nem jelenti azt, hogy mindenki jól találja majd magát a mennyországban. Korántsem.

Isten senkit nem taszít el, és mindenkit meghív az örök életre. Vannak azonban, akik nem óhajtják az élet ilyen nagy kiáradását. Így van ez. Vezesd a jó embert a poklokra, neki ott is jó lesz, és ott is értelmet talál. Vezesd a gonosztevőt a mennyekbe, neki ott is szűkös lesz a hely és elviselhetetlen. Most pedig menj, vedd fel az ünneplő ruhád, ideje a főtérre mennünk. Nemsokára felakasztják a szerencsétlen Burckhardtot.”

Részlet a TIMP Kiadó gondozásában hamarosan magyar fordításban megjelenő regényből: Uspon i pad Parkinsonove bolesti. Dereta, Beograd, 2006.